

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Виконав:

студент магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування заочної форми
навчання

Мамітов Павло Ігорович

Науковий керівник: деканеса
факультету управління та економіки,
доцентка кафедри публічного
управління та адміністрування,
кандидатка економічних наук, доцентка
Терещенко Тетяна Василівна

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	8
1.1. Сутність та основні принципи державного управління розвитком малого підприємництва в Україні	8
1.2. Зарубіжний досвід державного управління розвитком малого підприємництва	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	24
2.1. Основні передумови та тенденції розвитку малого підприємництва	24
2.3. Аналіз результативності державного управління малим підприємництвом	37
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Стратегічні орієнтири державного управління розвитком малого підприємництва	45
3.2. Удосконалення механізму формування державної підтримки розвитку малого підприємництва	50
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

АНОТАЦІЯ

Мамітов П.І. – Державне управління розвитком малого підприємництва в Україні.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній з формуванням та удосконаленням державного управління розвитком малого підприємництва в Україні.

У першому розділі магістерської роботи розглянуто сутність та основні принципи державного управління розвитком малого підприємництва в Україні. Державне управління малим підприємництвом – це сукупність форм, методів, функцій управління, спрямованих на підвищення ефективності функціонування малих підприємств. Також тут систематизовано зарубіжний досвід державного управління розвитком малого підприємництва, що може бути корисним у вітчизняних реаліях.

Зі свого боку, у другому розділі автором аргументовано основні передумови та тенденції розвитку малого підприємництва. Також окрему увагу присвячено аналізу основних показників результативності державного управління малим підприємництвом.

У третьому розділі магістерського дослідження обґрунтовані стратегічні орієнтири державного управління розвитком малого підприємництва. А також запропоновані шляхи удосконалення механізму формування державної підтримки розвитку малого підприємництва.

Ключові терміни та поняття: підприємство, підприємництво, мале підприємництво, держава, державне управління, розвиток, державна підтримка.

SUMMARY

Mamitov P.I. - State Administration for Small Business Development in Ukraine.

Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 281 Public management and administration.

The work is devoted to an important scientific problem related to the formation and improvement of public administration of small business development in Ukraine.

The first chapter of the master's thesis considers the essence and basic principles of public administration of small business development in Ukraine. Public administration of small business is a set of forms, methods, functions of management aimed at improving the efficiency of small enterprises. Foreign experience of state management of small business development is also systematized here, which can be useful in domestic realities.

For his part, in the second chapter the author argues the main prerequisites and trends in small business development. Special attention is also paid to the analysis of the main indicators of the effectiveness of public administration of small business.

The third section of the master's study substantiates the strategic guidelines of public management of small business development. Also, ways to improve the mechanism of formation of state support for small business development are proposed.

Key terms and concepts: enterprise, entrepreneurship, small business, state, public administration, development, state support.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Як показує світова та вітчизняна практика, мале підприємництво, враховуючи його характерні особливості, потребує постійної уваги та підтримки з боку органів державної влади та громадських структур. Існує багато проблем у розвитку малого підприємництва породжені саме недоліками державної економічної політики, що визначає основні параметри зовнішнього середовища, в якому відбувається розвиток малого бізнесу. Основними є такі: обмеженість внутрішнього ринку, зокрема. попиту на продукцію суб'єктів малого підприємництва, у зв'язку із скороченням поставок для державних потреб, нестачею вільних фінансових ресурсів підприємств-споживачів та низькою купівельною спроможністю населення в умовах зростаючого тиску з боку закордонних постачальників; орієнтація економічної політики на забезпечення інтересів великих господарських та фінансових структур, монополізація факторів виробництва та каналів руху товарів, що створює менш сприятливі умови для діяльності малих підприємств та призводить до недостатнього обліку їх інтересів при розробці та реалізації державної політики; надмірна жорсткість фіскальної та кредитно-грошової політики, що призводить до загострення проблем відтворення (недостатність ресурсів для поточної діяльності та розвитку), і як наслідок, вимушена втеча суб'єктів малого бізнесу до «тіньової економіки»; посилення регіональної диференціації економіки та «регіоналізація» внутрішнього ринку внаслідок зростання транспортних тарифів, недостатнього розвитку інфраструктури та дії суб'єктивних факторів, що призводять до нерівних умов розвитку суб'єктів малого бізнесу в різних регіонах; не досконалість і суперечливість нормативно-правової бази, нерегульованість відносин власності, створюють проблеми участі суб'єктів малого підприємництва в інституційних перетвореннях, неможливості здійснення стратегічного планування.

Теоретико-методичні та практичні основи управління розвитком

малого підприємництва глибоко досліджені у роботах цілої низки науковців, серед яких Прокопенко Н., Воронич К., Федорченко В. та ін. Проте, на нашу думку, сучасні виклики, які постають упродовж останніх років перед малим бізнесом, вимагають особливої уваги та подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування наукових і методичних засад державного управління розвитком малого підприємництва. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність визначення та розв'язання наступних *завдань*:

- визначення сутності та основних принципів державного управління розвитком малого підприємництва в Україні;
- узагальнення зарубіжного досвіду державного управління розвитком малого підприємництва;
- аналіз основних передумов та тенденцій розвитку малого підприємництва;
- аналіз результативності державного управління малим підприємництвом;
- обґрунтування стратегічних орієнтирів державного управління розвитком малого підприємництва;
- удосконалення механізму формування державної підтримки розвитку малого підприємництва.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з реалізацією державного управління розвитком малого підприємництва.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти державного управління розвитком малого підприємництва.

Методи дослідження. Для розв'язку визначених завдань використовувались загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: узагальнення, систематизації, порівняння – при дослідженні змісту та особливостей управління малим підприємництвом, дослідженні відповідного зарубіжного досвіду; структурно-функціональний підхід – при формуванні основних орієнтирів та напрямів державного управління малим

підприємництвом; таблично-графічний – при аналізі основних показників розвитку малих підприємств.

Інформаційну базу дослідження сформували нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, національні програмні документи, аналітичні дані Державної служби статистики України.

Практичне значення магістерської роботи полягає у можливості використання окремих висновків та пропозицій, запропонованих автором, при формуванні стратегічних орієнтирів державного управління малим підприємництвом.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Сутність та основні принципи державного управління розвитком малого підприємництва в Україні

Підприємство – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку. Відповідно до ст. 63 Господарського кодексу України встановлено наступні критерії малого та середнього бізнесу. Згідно з п. 7 ст. 63 ГКУ малими (незалежно від форми власності) визнаються п-ва, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні. Середніми п-вами визначаються п-ва, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, але не перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік знаходиться в межах від п'ятдесяти тисяч євро і до п'яти мільйонів євро за середньорічним курсом НБУ щодо гривні. В Україні розвиток малого та середнього п-цтва наштовхується на безліч перепон, серед яких: об'єктивні проблеми малого та середнього п-цтва, пов'язані з внутрішніми властивостями цього економічного явища і загальними проблемами перехідного періоду; штучно створені проблеми, що перешкоджають нормальному розвитку підприємницької активності.

В умовах фінансово-економічної кризи особливе значення набувають наукових досліджень про функціонування малого п-цтва. Формування нових підходів організації та управління діяльністю малих підприємств є актуальною проблемою.

Підприємництво в Україні, згідно з директивними документами,

поділяється на три групи: велике, середнє та мале. Малий бізнес як один із секторів економіки давно став домінуючим у статистичних показниках розвинених країн світу. Малі п-ва забезпечують гнучкість та стійкість економічної системи, задовольняють потреби населення та виконують важливу соціальну роль – забезпечують робітники місця та є джерелом доходу.

Актуальність даного дослідження визначається не лише існуванням різних аспектів, що стосуються проблем, недоліків, труднощів, шляхів вирішення та перспектив розвитку малого п-цтва в Україні, а також необхідністю використання сучасних досягнень у галузі світової економічної думки.

Ринкові перетворення у країнах СНД та світовий економічний криза сприяли суттєвому розвитку економічних досліджень про мале підприємництво як з боку вітчизняних, так і з боку зарубіжних вчених. Дані наукові роботи аналізують теоретичні аспекти існування малих підприємств та практичні методи вирішення економічних завдань у сучасних умовах.

Питання малого п-цтва розглянуто у зарубіжних працях вчених: А. Басу, П. Друкера, Г. Кіма, а також вітчизняних авторів: Ю. Долгорукова, Л. Дятченко, В. Ляшенко, В. Олійника, К. Павлова, Р. Перетятко, Н. Редіної та інших. Вивчення проблем малого п-цтва має як теоретичне, і практичне значення. Для визначення конкретних практичних методів вирішення економічних проблем необхідно використати актуальні науково-теоретичні знання. У зазначених дослідженнях не приділено достатньо уваги визначенню факторів, що впливають на розвиток малого п-цтва України, відсутній актуальний аналіз регулятивної державної політики в порівняно зі світовими тенденціями щодо забезпечення ефективної роботи сектор малого бізнесу.

Необхідною умовою розвитку країни, підвищення рівня доходів та Достатком населення є ефективний розвиток п-цтва. Підприємництво – це самостійна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва,

виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку, що здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [1].

Регулювання п-цтва є складним завданням, що обумовлено специфікою підприємницької діяльності. З одного боку, її рішення пов'язане із суб'єктом підприємницької діяльності, не лише з рівнем кваліфікації, а також наявністю підприємницької ідеї, бажання її реалізувати. Все це складно регульоване, якщо не сказати, що взагалі не залежить від стороннього втручання та декларування певних напрямів розвитку держави. З іншого боку, навіть за наявності ідеї та бажання, але високих адміністративних бар'єрів виходу ринку, низького платоспроможного попиту, відсутності підтримки з боку держави складно реалізувати підприємницький проект.

У зв'язку з цим держава має плекати підприємців, які забезпечують податкові доходи до бюджету, робочі місця для населення. Однак це не може ставати пріоритетом на шкоду іншим сферам: освіти, охорони здоров'я, екології, соціальним програмам тощо. Як синергетичний ефект від їх діяльності слід вказати розвиток інфраструктури. Необхідно уточнити, що в рамках цієї статті розглядається як комерційне підприємництво, а й некомерційне (соціальне тощо.).

Якщо припустити, що ціль суспільства – розвиток, то без формується ідей та його реалізації воно уповільнюється. В основі зростання можливостей суспільства безперервний процес відтворення ідей, скорочення часу з їхньої реалізацію (утилізацію) [23, з. 100]. Підприємницька діяльність апріорі передбачає новаторство, активну життєву позицію, певного роду мислення, спрямоване на осмислення та формулювання підприємницьких ідей, що їх реалізацію. По нашому думку, підприємницька діяльність підпорядковується певним закономірностям, з огляду на які держава зможе забезпечити оптимальні умови для розвитку п-цтва.

Очевидно, що кожен підприємець – це суб'єкт свого часу та суспільних відносин. Якщо суспільство будується на індивідуалізмі, егоїзмі та конкуренції, то метою підприємницької діяльності стає максимізація прибутку на основі конкуренції з використанням різних методів боротьби [26, с. 27].

Чинники та перспективи розвитку малих підприємств систематизовані у таблиці (табл. 1.1).

Основною метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;

2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;

3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;

4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Загальні принципи ефективного державного управління малим підприємництвом мають такий вигляд: відкритість; законність; обов'язковість і своєчасність; обґрунтованість; адресність; відповідність.

Специфічними принципами державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні виступає:

1) ефективність підтримки малого і середнього підприємництва;

2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва;

Таблиця 1.1 – Чинники та перспективи розвитку суб'єктів малого підприємництва

Чинники розвитку	
Сприятливі чинники	Чинники, що стримують розвиток
<ul style="list-style-type: none"> – підприємницька активність суспільства; – розширення середнього класу та підвищення рівня демократизації суспільства; – наявність програмування підтримки та розвитку суб'єктів малого підприємництва органами державного управління; – пом'якшення адміністративних бар'єрів доступу до підприємницької діяльності; – наявність інфраструктури підтримки малого підприємництва; – наявність розвиненої системи самоорганізації малих підприємств 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність негативних тенденцій розвитку суб'єктів малого підприємництва; – низька ефективність функціонування, недостатня інвестиційна активність підприємств; – неефективність та декларативність характер правового регулювання та підтримки малого підприємництва; – фінансова та ресурсна обмеженість органів самоврядування; – системність проблем розвитку малого підприємництва; – недосконалість конкурентного середовища, наявність проявів монополізму, так званих “клієнтських” відносин і корупції у відносинах бізнесу і влади; – тіньовий сектор ринку; – неналежний рівень економічної безпеки підприємницької діяльності
Перспективи розвитку	
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – покращення доступу підприємств до фінансово-кредитних ресурсів; – зниження рівня енерго- та ресурсомісткості виробництва, підвищення конкурентоспроможності; – популяризація продукції вітчизняних підприємств на зовнішньому ринку; – розвиток інвестиційної активності суб'єктів малого підприємництва; – підвищення якості системи управління підприємствами; – посилення економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, їх персоналу, інформації; – удосконалення системи захисту права власності; – загальноекономічна стабілізація та підвищення доходів населення 	<ul style="list-style-type: none"> – втрата позицій на ринку і скорочення кількості вітчизняних малих підприємств в умовах євроінтеграції; – зростання ресурсомісткості вітчизняного виробництва внаслідок підвищення цін на енергоресурси; – скорочення переваг малого підприємництва, передбачених спрощеною системою оподаткування, звітності та обліку; – зростання тіньового та необлікованого сектору економіки; – зниження рівня конкурентоспроможності внаслідок неналежної інноваційної активності вітчизняних підприємств

3) забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;

4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;

5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;

6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;

7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва.

У сучасних умовах основними завданнями розвитку малого бізнесу є:

- поліпшення бізнес-клімату в області в цілому та в окремих територіальних громадах зокрема;

- удосконалення регіональної та місцевої інфраструктури для розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу з урахуванням специфічних потреб різних категорій підприємців, включаючи жінок, молодь, внутрішньопереміщених осіб та соціальних підприємців;

- визначення перспективних галузей та сфер діяльності малого бізнесу в області з урахуванням регіональних, національних та міжнародних ринкових тенденцій;

- сприяння позитивному ставленню до підприємництва та підприємливості як рушійної сили регіонального розвитку;

- налагодження дієвої системи комунікацій між владою та малим бізнесом для оперативного виявлення та усунення проблем та перешкод, що гальмують розвиток бізнесу.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що державне управління малим підприємництвом – це сукупність форм, методів, функцій управління, спрямованих на підвищення ефективності функціонування малих підприємств.

1.2. Зарубіжний досвід державного управління розвитком малого підприємництва

Значні досягнення зарубіжних країн у сфері малого бізнесу пояснюються продуманими та конкретними заходами держави щодо підтримки цього бізнесу (застосування пільг з оподаткування, створення відповідної інфраструктури, розвиток підприємницької діяльності, ефективна законодавча база). Останнім часом великі п-ва розвивають партнерські відносини з малими п-вами.

У зарубіжній практиці поширене створення структури великих компаній дочірніх, зазвичай невеликих фірм, що займаються розробкою нових товарів, а також беруть на себе функції експериментальної апробації нових технологій або інших нових розробок та доведення їх до рівня промислового використання. Таким чином, великі корпорації знижують ризики під час впровадження ноухау, переносючи їх у малі п-ва.

Зарубіжні автори базують сучасні концепції державного регулювання п-цтва на вплив політичного чинника при прийнятті економічних рішень та, навпаки, політичних наслідків прийняття економічних рішень щодо п-цтва. G.J. Stigler стверджував, що більшість економістів ідеалізують механізми державного регулювання, не враховуючи політичного впливу під час ухвалення рішення про надання субсидій галузям економіки [12]. Він емпірично підтвердив значущість цього чинника під час прийняття економічних рішень F. Den Butter, J. Hudson досліджували державне регулювання п-цтва як «юридично обов'язкові стандарти», відповідність яким веде до зростання транзакційних витрат підприємств [6].

Запропоновані ними стандарти гарантують рівні умови гри підприємцям. Ми погоджуємося з тим, що високі транзакційні витрати перешкоджають розвитку п-цтва. S. Haggard, S. Maxfield, B.R. Schneider розглядали концепції взаємодії п-цтва та держави, виходячи з розуміння «приватного сектора як капіталу, сектора, фірми, асоціації чи мережі» [7]. Підкреслюється той факт, що на інвестиції та зростання значною мірою

впливають відносини між урядами та приватним сектором. Визначаються «політичні наслідки того факту, що більшість інвестиційних рішень у капіталістичної економіки приймаються приватними особами, які реагують як на ринкові сигнали, так і на очікування майбутнього курсу дій уряду» [13].

Тісна взаємодія бізнесу та держави може мати як позитивний ефект на національну економіку (Японія, Південна Корея), і негативний (Індія, Бразилія). За твердженням П.Ф. Друкера, приклад Японії та Південної Кореї свідчить про можливість підвищення ефективності політики державного регулювання шляхом тісної взаємодії між підприємцями та чиновниками на основі високого професіоналізму, почуття відповідальності обох сторін, а також історично сформованих тісних зв'язків між ними [21, с. 215]. Приклад Індії та Бразилії говорить про протилежне – про зниження ефективності державної економічної політики через переплетення підприємницького лобі та корумпованості чиновників, внаслідок чого доходи бізнесу багато в чому залежать не від наявності підприємницьких здібностей, а від близькості до державного апарату.

У роботах вітчизняних учених домінують загальнотеоретичні, галузеві дослідження особливостей державного регулювання п-цтва, проте територіальний аспект представлений незначною мірою. (Д.Є. Толмачов, Є.А. Ульянова, Л.М. Плінер [33]). Увага акцентувалася не на свободі п-цтва, як в Англії чи США, а на державному регулюванні, що зумовило щодо жорстку підпорядкованість підприємницької діяльності загальнодержавним завданням та досить байдуже ставлення до низької ефективності господарювання.

Досвід надання низки повноважень у сфері малого та середнього бізнесу на регіональний рівень притаманний багатьом європейським країнам і має позитивний результат. Ці перетворення стали одним із кроків у процесі регіоналізації та мають актуальність до сьогодні. У загальному вигляді перерозподіл повноважень міжнаціональним та регіональним рівнем здійснюється таким чином, що на національному рівні залишаються лише

питання загального характеру, визначаються основні напрями розвитку підприємництва, вирішуються проблеми слабо розвинутих галузей та депресивних регіонів, решта питань належить до компетенції регіонів.

У багатьох країнах-членах СС визначення національної політики у сфері малого та середнього бізнесу є прерогативою державної влади, проте заходи визначаються та реалізуються на регіональному рівні. Водночас кожна з країн СС має свої національні особливості у цій сфері, тому, дослідивши позитивний досвід різних країн, можна визначити різні шляхи регіоналізації державною управління у сфері економіки, зокрема різні моделі, щодо підтримки підприємництва на регіональному рівні.

Підтримка малого та середнього бізнесу в Європі здійснюється на регіональному, національному та наднаціональному рівнях. Політика підтримки підприємництва в Європі здійснюється через діяльність держав та через спеціальні програми, які реалізуються під егідою СС.

Правові засади підтримки малого та середнього бізнесу на наднаціональному рівні визначаються прийнятим Європейською Комісією «Актом малого бізнесу для Європи», що базується на «Європейській Хартії для малих підприємств», та представляє собою першу європейську ініціативу для забезпечення стійкого зростання і охоплення малих та середніх підприємств.

У 2009 році Радою і конкурентоспроможності було прийнято документ «Conclusions on the small business ac(», відповідно до якого визначалася роль малою та середньою бізнесу в економічному зростанні Європи, а також визначалися шляхи його підтримки. Зокрема, було визначено три пріоритетні сфери: покращення доступу до фінансів, спрощення виходу на ринок та створення регуляторного середовища для підтримки малого та середнього бізнесу. Упровадження такої політики щодо малих та середніх підприємств має здійснюватися як на наднаціональному, так і на національному та регіональному рівнях.

У березні 2010 року СС було прийнято нову стратегію економічного

розвитку «Європи - 2020: стратегія розумного, стійкого та всеосяжного зростання». Цей документ визначив п'ять стратегічних цілей розбудови СС на вказаний період підвищення зайнятості, розвиток наукових та науководослідних розробок, зміна клімату, підвищення рівня освіти, подолання бідності та соціальної ізоляції. Означені цілі зумовили перегляд усього спектра політик СС, у тому числі у сфері підтримки малих та середніх підприємств. Потреба в переорієнтації певних напрямів руху, визначених у Стратегії Європа - 2020, зумовила затвердження Європейською Комісією 29 червня 2011 року пріоритетів фінансової політики Європи на період 2014-2020 років. У межах цих напрямів передбачено низку інструментів досягнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості в контексті європейської політики єднання як однієї з провідних політик СС [9].

Європейська регіональна політика сприяє розумному зростанню Європи. Зокрема, ця політика має спільні напрями з одним із головних напрямів Стратегії Європа-2020 - «Інноваційний союз». Це стосується підтримки інноваційної діяльності, в тому числі через розкриття нових можливостей і максимізації коштів на інноваційні проекти. На думку європейських експертів, таке мислення є синтетичним показником, спрямованим на визначення інноваційного потенціалу регіональної різнобарвності, щоб ефективніше використовувати спроможності об'єднаних зусиль різних політик і територіального співробітництва для досягнення стійкого зростання. Таким чином, у межах СС на наднаціональному рівні реалізується політика підтримки підприємництва, головною метою якої є забезпечення оптимальних умов здійснення підприємницької діяльності, визначення балансу інтересів держави та бізнесу, забезпечення єдності в національних програмах підтримки підприємництва.

Для забезпечення відповідних напрямів фінансової політики Європи на період 2014-2020 років. Європейська Комісія розробила Політику єднання на відповідний період. У цьому документі визначена стратегія розподілу

інвестицій між трьома структурними фондами Європейським фондом регіонального розвитку, Європейським соціальним фондом та Фондом згуртованості, за допомогою яких досягаються цілі економічної, соціальної й територіальної єдності в Європі, відповідно до цілей Стратегії Європа-2020.

На державному рівні підтримка підприємництва у багатьох європейських країнах здійснюється шляхом розробки та реалізації цільових програм фінансового, економічного, кадрового, технічного, інформаційного сприяння малому та середньому бізнесу. Усі країни СС допомагають малому та середньому бізнесу отримати доступ до джерел фінансування та використовують при цьому різні важелі. Зокрема, деякі країни, як, наприклад, Великобританія та Нідерланди, здійснюють забезпечення гарантування позик. Проте більшість держав створили спеціальні резерви для підтримки малого та середнього бізнесу із допомогою субсидій, пільгових позик, дотацій тощо. Поряд зі створенням сприятливих умов функціонування малого та середнього бізнесу держава розробляє програми спеціальної підтримки, метою яких є забезпечення рівного розвитку всіх регіонів. Національні програми підтримки малого та середнього бізнесу базуються на західноєвропейських програмах, дія яких розповсюджується на всі країни СС. У всіх країнах СС підтримка підприємництва певною мірою здійснюється на регіональному рівні. Зокрема, у Великобританії інформаційна підтримка малого бізнесу здійснюється за сприяння громадських організацій, торговельно-промислових палат, асоціацій малого бізнесу, консультаційна допомога підприємцям надається з боку місцевих органів влади.

У Великобританії велику роль у підтримці малого та середнього бізнесу відіграють спеціальні урядові програми. Зокрема, ці програми спрямовані на надання фінансової допомоги. Окремо слід відзначити діяльність у цій сфері Агентств регіонального розвитку (АРР). Важливо зазначити, що велику частку персоналу цих агентств складають представники великих приватних компаній, до керівництва таких агенцій

залучаються топ-менеджери відомих корпорацій, що, у свою чергу, позитивно позначається на ефективності їх роботи [10, с. 68]. Одним з основних напрямів децентралізації державною управління у Великобританії стаю надання реальної автономії та передача низки функцій з управління економікою регіональним органам влади в Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії. Регіональна політика Шотландії спрямована на заохочення ефективного виробництва, фінансову підтримку нових підприємств та допомогу в розширенні існуючих, збільшення числа робочих місць та підвищення кваліфікації працівників. Головними завданнями регіональної економічної політики Уельсу є забезпечення зв'язків між підприємствами та секторами економіки, а також впровадження новітніх технологій. До заходів, спрямованих на підтримку підприємництва в Англії, можна віднести: заохочення використання інновацій та новітніх технологій, забезпечення підприємств доступними фінансами (в тому числі створення місцевих фондів допомоги невеликим компаніям із перспективою зростання), ефективне використання коштів із фондів СС.

У Франції дуже розвинена система субсидій для малого бізнесу, призначення яких належить до компетенції регіональної влади. Зазначена допомога отримала найбільшій розповсюдження у сфері інновацій. В Іспанії уряд розробляє та впроваджує систему заходів із підтримки підприємництва. При цьому важливу роль відіграють регіональні, галузеві громадські об'єднання підприємців. Вони беруть участь у розробці державної політики, а також реалізації заходів із підтримки підприємництва, захисту його інтересів всередині держави та в рамках СС. Окрім цього в регіонах Іспанії існує велика кількість організацій, які захищають інтереси підприємців. Прикладом можуть бути Асоціація малою бізнесу та торговельно-промислові палати, філіали яких розташовані в кожному місті. Іспанія виступає одним із головних бенефіціарів з боку СС та бере активну участь у розроблених СС програмах із підтримки регіональною розвитку. Тому органи влади автономних об'єднань, провінцій та муніципальних органів, які наділені широкими

владними повноваженнями, на своєму рівні розробляють та впроваджують політику із підтримки малого та середнього бізнесу. Регіональні та місцеві органи, на відміну від державних, здатні більш повно враховувати інтереси підприємців під час реалізації регіональної економічної політики.

Підприємницька діяльність в Австрії здійснюється на основі «Загальних умов здійснення підприємницької діяльності». В Австрії діє Договірне право, основні положення якого регулюють австрійський Цивільний кодекс та Закон про підприємницьку діяльність. Австрійське договірне право базується на принципі свободи договорів. Відповідно до цього договірні сторони можуть вільно регулювати свої договірні відносини, якщо умови договору не суперечать закону чи звичаям. Спеціального режиму оподаткування для малих підприємств в Австрії не встановлено, проте для фірм передбачені певні податкові пільги. Австрія у сфері підтримки малого та середнього бізнесу, як і інші країни СС, керується загальноєвропейськими правовими актами, проте також має свої національні особливості. Зокрема, Австрія надає надзвичайну важливість доступу малих та середніх підприємств до адекватних фінансів. Окрім цього, до пріоритетних завдань у цій сфері належать такі: спеціальна підтримка дія започаткування одноосібного бізнесу, інтенсивна участь у громадських тендерах, подальша інтернаціоналізація, покращений доступ та участь у стандартизації, зміцнення інновацій у всіх сферах торгівлі та промисловості тощо.

Малий та середній бізнес відіграє важливу роль в економіці Німеччини. Уряд через спеціально розроблені програми здійснює фінансову, організаційну та технічну підтримку підприємництва. Основними елементами державної регіональної політики є інвестиційна допомога підприємствам у проблемних районах Німеччини та не інвестиційна допомога малому та середньому бізнесу (навчання, підтримка інновацій). При цьому варто відзначити різний ефект від державної інвестиційної підтримки в різних регіонах Німеччини. На думку фахівців, це пояснюється різною сприйнятливістю економіки окремих земель до заходів регіональної

політики Важливим принципом підтримки малого та середнього бізнесу з боку держави є надання допомоги, яка стимулює розвиток самопомочі. Інвестиційна допомога підприємствам здійснюється спільно з паланням пільгових позик, проте їх розмір та строки також лімітовані відповідно до регіонів.

Узагальнення зарубіжного досвіду державної підтримки малого підприємництва представлено у таблиці 1.2.

Аналіз зарубіжних публікацій про особливості функціонування малого п-цтва свідчить про те, що Україна перебуває на стадії становлення ефективного приватного бізнесу В сучасних умовах необхідно приділяти більше уваги науковим дослідженням зарубіжних вчених за тенденціями розвитку п-цтва, проте основна маса статей є неактуальною. Наприклад, британські вчені дійшли висновку, що національність підприємця не впливає на ефективність бізнесу, але підприємці-азіати найчастіше розраховують на свій власний капітал, ніж кредит [4]. Іншим дослідженням було встановлено той факт, що жінки-підприємці у Великій Британії відчують менше труднощів з отриманням кредиту на підприємницькі потреби, ніж чоловіки-підприємці [1]. Дослідження кількості підприємців-азіатів або відсотка відмов у видачі кредиту жінці-підприємцеві Великобританії, безумовно, мають сенс, але у перспективі. У момент становлення п-цтва особливу роль мають фундаментальні Теоретичні дослідження. Український ринок має значні можливості для розвитку п-цтва загалом та малого п-цтва як важлива складова економіки країни. Тільки в органічному поєднанні та взаємозв'язку всіх форм підприємницької діяльності п-цтва, як суттєвий сектор економіки, має значний вплив та подальший прискорений розвиток [32, с. 27].

Отже, у цілому, зарубіжний досвід державного управління, у тому числі, державної підтримки розвитку малого підприємництва може бети корисним для забезпечення його розвитку в Україні.

Таблиця 1.2 – Узагальнення зарубіжного досвіду державної підтримки малого підприємництва

Критерії	Країни				
	ЄС	Японія	КНР	Сінгапур	США
Мета державно підтримки малого п-цтва	Баланс інтересів держави та бізнесу. Забезпечення оптимальних умов для підприємницької діяльності. Збільшення конкурентоспроможності малого бізнесу	Розвиток технічного та наукомісткого виробництва у малому бізнес.	Залучення інвестицій. Розширення кредитних програм для розвитку бізнесу	Залучення іноземної капіталу та інвестицій. Підвищення конкурентоспроможності підприємств малого бізнесу на світовому ринку	Забезпечення сталого та гармонійного розвитку
Суб'єкти державної підтримки	Усі п-ва малого бізнесу	Суб'єкти малого бізнесу, які приймають активне участь у розвитку наукомісткої та високотехнологічної промисловості	Усі п-ва малого бізнесу	Усі п-ва малого бізнесу	Малий бізнес серед корінного населення. п-ва, де жінки складають не менше 51% керівництва. п-ва, керовані інвалідами і т.д.
Інструменти	Організаційно-правовий супровід бізнесу (в тому числі усунення адміністративних бар'єрів). Податкові пільги Пільгове кредитування. Соціальні гарантії	Субсидії на всіх етапах розвитку підприємств малого бізнесу. Навчання фахівців у спеціальних центрах. Надання кваліфікованого. консультування. підприємців	Податкові пільги. Додаткове фінансування	Пільгове оподаткування для початківців. Зниження ставок за кредиту. Пільгове оподаткування. Система грантів, держзамовлень	Нормативно-правове регулювання у сфері приватизації нерухомого майна. Спеціальні податкові режими. Розширення доступу до держзакупівлям
Правовий механізм	Європейська хартія для малого бізнесу Європи	Виділення статусу підприємств малого бізнесу Встановлення розміру пільг відповідно до видом діяльності. Здійснення антимонопольної. Діяльності Регулювання ринкової вартості випуску продукції	Закон «Про стимулюванні розвитку малого та середнього п-цтва». Програми, спрямовані на вдосконалення китайської економіки на період від 2020 до 2050	Пільгове податкове законодавство. Відсутність податку на прибуток. Забезпечення гарантії вкладень грошових коштів на економіку	Закон «Про малий бізнес» Число законів, регулюючих діяльність малого бізнесу більше 15. Програми підтримки малих підприємств, які віднесені до розряду проблемних Урядова програма «Ментор – протезе»

Продовження табл. 1.2

Напрями	Інституційні перетворення Розробка та реалізація цільових програм фінансового, технологічного, інформаційного та кадрового сприяння розвитку малого та середнього бізнесу	Вдосконалення та модернізація виробництва наукомісткої галузі Впровадження інноваційних технологій Сприяння розвитку легкої та харчової промисловості Розробка та впровадження нових видів продукції рівнем розвитку промисловості	Зростання кількості малих підприємств Створення умов для співпраці китайських та зарубіжних організацій з підтримки малого бізнесу Інформаційна підтримка малого бізнесу	Створення сприятливих умов для відкриття своєї справи та її здійснення Розвиток підприємницьких здібностей суб'єктів малого бізнесу Надання консалтингових послуг Контроль якості послуг та виробів, що надаються структури малого бізнесу Підготовка кадрів для управління малим бізнесом	Забезпечення фінансової підтримки та дрібних та середніх підприємств, якщо вона для них недоступна з інших джерел Сприяння отриманню ержзамовлень Надання технічних та консультативних послуг з питань управління
Організаційний супровід	Європейська акціонерна компанія Європейський пул економічних інтересів	Управління малих підприємств, яке підпорядковується Міністерству зовнішньої торгівлі та промисловості Японії Корпорація страхування малого та середнього бізнесу Асоціації з гарантування кредитів	Державний фонд розвитку малого та середнього п-цтва Китайський центр з координації та кооперації бізнесу Служба CSMEO.	Агентство "Spring".	Адміністрація з питань розвитку малого бізнесу
Фінансування заходів держпідтримки	Структурні фонди Євросоюзу (Фонд регіонального розвитку, Соціальний фонд)	Уряд країни	Уряд країни	Уряд країни	Уряд країни

Примітка. Складено автором за даними [32].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1. Основні передумови та тенденції розвитку малого підприємництва

У Європейському Союзі підходи до класифікації видів підприємств за розміром дещо відрізняються серед країн-членів та впливають на застосування ставок оподаткування та наданні фінансової підтримки. Зі свого боку, чинне у нормативно-правовому полі України мають місце одразу два підходи до визначення видів підприємств (табл.2.1):

- у відповідності до норм ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» – необхідно, аби щонайменше дві з трьох умов одночасно спрацьовували.

- у відповідності до норм ст. 55 Господарського кодексу України – вимагається одночасне дотримання двох умов для віднесення до того чи іншого розміру.

Підхід за ГК України було втілено разом із затвердженням Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», що за винятком критерію річного балансу більшою мірою узгоджується із підходом, що використовується Євросоюзом, зокрема при визначенні підстав надання державної підтримки та вжиття заходів, спрямованих на розвиток малих підприємств.

Таким чином, ми вважаємо, що критерії визначення належності до МСП в ЄС для цілей цього документа співставні з критеріями, зазначеними у національному законодавстві. Необхідно звернути увагу і на великий розрив між мікро-, малим та середнім бізнесом в Україні. Це спостереження важливо враховувати у контексті подальшого обговорення Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, проблематика і заходи якої більшою мірою стосуються малого та середнього бізнесу, а питання мікробізнесу не знайшли свого відображення достатньою мірою.

Таблиця 2.1 – Класифікація видів підприємств в Європейському Союзі та Україні

		Мікро	Мале	Середнє	Велике	
Євросоюз		Працівників, ос.	<10	<50	<250	>250
		Річний оборот, млн.євро	≤2	≤10	≤50	>50
		Річний баланс, млн.євро	≤2	≤10	≤43	>43
Україна	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Середня кількість працівників, ос.	<10	<50	<250	>250
		Чистий дохід від реалізації, млн.євро	<0,7	<8	<40	<40
		Балансова вартість активів, млн.євро	<0,35	<4	<20	<20
	Господарський кодекс України	Середня кількість працівників за календарний рік, ос.	≤10	≤50	Усі п-ва, які не належать до мікро, малих та великих	>250
			та	та		та
		Річний дохід, млн.євро	≤2	≤10		>50

Примітка. Складено автором за даними [18; 28].

Основні показники, які відображають результати діяльності підприємств України, систематизовані у табл.2.2-2.4. Як бачимо, у продовж досліджуваного періоду у 2016-2020 рр. загальна кількість підприємств в Україні дещо збільшилась (на 5,8% у 2020 р. у порівнянні з 2016 р.). при цьому варто зауважити, що кількість саме малих та мікро підприємств збільшилась найбільше – на 22,2% та 24% відповідно. Що, поряд з іншим, свідчить про активізацію підприємницької активності в нашій державі та оцінюється нами позитивно.

Вагомою обставиною для розвитку малого бізнесу упродовж останніх років були карантинні обмеження, пов'язані з КОВІД 19. Протиепідемічні заходи позначилися на доходах і видатках малого бізнесу. Прибутку Фонду соціального страхування не вистачає на всі прийняті для фінансування пільги та виплати. У грудні 2020 р. сума виплати за госпіталізацій зросла в 2,7 р. порівняно з 2019 р. У січні-лютому 2021 р. зросла на 10,7% (порівняно з відповідним періодом минулого року) кількість осіб, які отримали послуги Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України.

Існують істотні відмінності на ринку праці в регіональному розрізі, що може містити ризики поглиблення міжрегіональних диспропорцій. У в

середньому по Україні кількість осіб, які отримували допомогу по безробіттю, збільшився на 37,9% (січень-лютий 2021 р. до відповідного періоду 2020 р.), а це зростання було найшвидшим у західних, прикордонних регіонах, які мають тенденцію субсидії, традиційно займають останні місця в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України. Зокрема, протягом зазначеного періоду на Львівщині зросла кількість осіб, які отримують допомогу по безробіттю на 91,2%, Закарпатська - на 59,2%, Волинська - на 57,9%, Івано-Франківська - у 49,4% областей (рис.2.1).

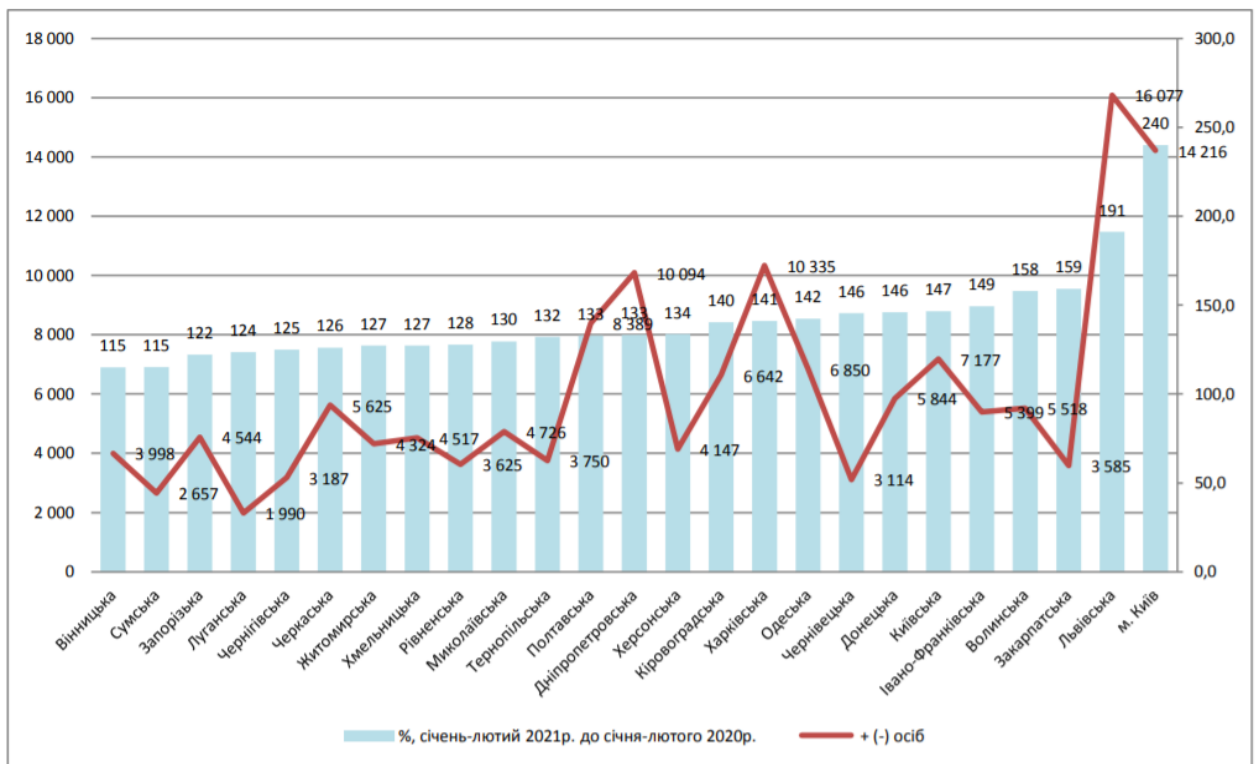

Рис.2.1 – Динаміка чисельності осіб, які отримували допомогу по безробіттю у січні-лютому 2021 р.

Джерело: складено автором за даними Державного центру зайнятості

У таких умовах запровадження політики адресної державної підтримки громадян та бізнесу, що враховує локальні особливості пандемії коронавірусу в певних сферах життя, може сприяти спрямуванню ресурсів для тих регіонів, які найбільше цього потребують.

Таблиця 2.2 – Загальна кількість підприємств в Україні

Роки/ показники	Усього	У тому числі								
		підприємства					фізичні особи-підприємці			
		усього	великі	середні	малі	з них мікро- підприємс- тва	усього	суб'єкти середнього п-цтва	суб'єкти малого п- цтва	з них суб'єкти мікро- п- цтва
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць										
2016	1865530	306369	383	14832	291154	247695	1559161	281	1558880	1553041
2017	1805059	338256	399	14937	322920	278102	1466803	317	1466486	1458980
2018	1839593	355877	446	16057	339374	292772	1483716	419	1483297	1471965
2019	1941625	380597	518	17751	362328	313380	1561028	378	1560650	1550633
2020	1973577	373822	512	17602	355708	307871	1599755	344	1599411	1591031
Кількість діючих суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць										
2016	437	72	0	4	68	58	365	0	365	364
2017	425	80	0	4	76	65	345	0	345	343
2018	435	84	0	4	80	69	351	0	351	348
2019	462	91	0	5	86	75	371	0	371	369
2020	473	90	0	5	85	74	383	0	383	381

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 2.3 – Основні результати функціонування підприємств в Україні

Роки/ показники	Усього	У тому числі								
		підприємства					фізичні особи-підприємці			
		усього	великі	середні	малі	з них мікро- підприємс- тва	усього	суб'єкти середнього п-цтва	суб'єкти малого п- цтва	з них суб'єкти мікро- п- цтва
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб										
2016	8108,3	5801,1	1586,6	2622,8	1591,7	642,7	2307,2	27,1	2280,1	2172,0
2017	8141,0	5812,9	1560,9	2593,1	1658,9	714,6	2328,1	30,7	2297,4	2160,2
2018	8532,5	5959,5	1574,3	2744,2	1641,0	704,3	2573,0	40,3	2532,7	2328,7
2019	9017,8	6407,5	1608,3	3052,6	1746,6	778,3	2610,3	37,1	2573,2	2390,7
2020	8931,9	6366,1	1574,6	3088,4	1703,1	721,7	2565,8	34,8	2531,0	2377,8
Кількість найманих працівників, тис. осіб										
2016	6461,9	5713,9	1586,6	2621,4	1505,9	565,2	748,0	26,8	721,2	619,0
2017	6575,9	5714,6	1560,9	2591,3	1562,4	625,4	861,3	30,4	830,9	701,2
2018	6959,9	5870,6	1574,3	2742,5	1553,8	623,0	1089,3	39,9	1049,4	856,7
2019	7291,1	6241,9	1608,3	3050,3	1583,3	626,3	1049,2	36,7	1012,5	840,0
2020	7254,4	6288,4	1574,6	3086,9	1626,9	650,9	966,0	34,5	931,5	786,7
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн										
2016	6726739,8	6237535,2	2391454,3	2668695,7	1177385,2	361784,0	489204,6	14607,8	474596,8	449762,4
2017	8312272	7707935,2	2929516,6	3296417,9	1482000,7	497777,1	604336,7	18538,2	585798,5	554372,4
2018	9966804,5	9206049,5	3515839,5	3924059,6	1766150,4	599625,6	760755,0	29957,8	730797,2	692805,0
2019	10524112,8	9639730,6	3631415,3	4168439,4	1839875,9	612370,4	884382,2	26044,7	858337,5	818189,3
2020	11062297,1	10049870,8	3626388,0	4359362,1	2064120,7	704885,6	1012426,3	25314,1	987112,2	947155,1

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 2.4 – Основні результати функціонування підприємств в Україні

Роки	малі п-ва					з них мікро п-ва				
	чистий прибуток (збиток), тис.грн	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток		чистий прибуток (збиток), тис.грн	п-в, які одержали прибуток		п-в, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості п-в	фінансовий результат, тис.грн	у % до загальної кількості п-в	Фін. результат, тис.грн		у % до загальної кількості п-в	фін. результат, тис.грн	у % до загальної кількості п-в	фінансовий результат, тис.грн
2016	-32206794,2	72,8	99298703,5	27,2	131505497,7	-37341355,1	71,9	35325800,5	28,1	72667155,6
2017	-20971864,0	72,3	107934736,0	27,7	128906600,0	-29245566,1	71,4	39234462,8	28,6	68480028,9
2018	31868636,7	73,7	127658914,9	26,3	95790278,2	-7781840,8	72,8	47980308,0	27,2	55762148,8
2019	89449378,4	73,3	162563009,8	26,7	73113631,4	14842877,9	72,1	57750752,6	27,9	42907874,7
2020	-25529406,1	70,7	142204899,3	29,3	167734305,4	-28019890,5	69,7	55980936,3	30,3	84000826,8

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Звіт Doing Business, підготовлений Світовим банком, представляє позитивну тенденцію розвитку бізнесу, згідно з яким Україна піднялася зі 112 позиції в 2014 р. до 64 у 2020 р., проте покладатись на цей критерій необхідно обережно. Нагадаємо, що цей критерій швидко зростав у роки президентства Януковича, хоча середовище для бізнесу було нестерпним. Незважаючи на позитивну динаміку, конкурентоспроможність української економіки суттєво не зросла: це впливає з Індексу глобальної конкурентоспроможності, який регулюється ВЕФ. Зокрема, упродовж крайніх чотирьох років місце України було приблизно на рівні 80, що, серед іншого, може говорити про необхідність розблокування конкурентних можливостей малого бізнесу. Поряд з цим, дослідження Bureaucracy Index, проведене організацією EasyBusiness¹¹ у 2018 р., показало, що малий бізнес кожного року втрачає більше 1 тис.євро прибутку заради виконання 63 невиправданих бюрократичних процедур, дозволів, процесів, на які потрібно 469 людино-годин. Для прикладу, у таких країнах як Чехія, Словаччина та Литва на орієнтовно таку ж кількість бюрократичних процедур на рік витрачається приблизно у 2 рази більше часу. Детальний аналіз змісту та структури таких процедур переконливо говорить про необхідність їх оптимізації у розрізі податкового, управлінського обліку, законодавства про працю.

Незважаючи на прогресивні зміни, які впроваджувались починаючи з 2016 р., порівняно з іншими країнами Eastern Partnership, Україна відстає за переважною більшістю показників — інноваційною політикою, інституційною структурою, операційним середовищем, процедурами банкрутства та відновлення платоспроможності, екологічністю економіки, послугами з розвитку бізнесу, інтернаціоналізації, доступу до фінансів, публічними закупівлями та навичками представників МСП. Випередження Україною інших порівнюваних держав має місце лише в контексті навчання підприємництва (в т.ч. заохочення до участі у підприємстві жінок) та регулювання/стандартизації (рис.2.1).

Рис.2.1 – Показники Індексу політики малого та середнього підприємництва в Україні у 2020 р.

Джерело: [30].

У 2019 р. глобальний економічний динамізм послабився на тлі торгової напруги, невизначеності політики та зниження довіра бізнесу та споживачів як у країнах з високим рівнем доходу, так і в країнах, що розвиваються. На початку У 2020 р. темпи зростання були значно нижчими за показники за останні три десятиліття, хоча фінансові умови погіршились, а інфляція залишалася помірною. Світовий ВВП сповільнився до 3,5% у 2018 р., 2,9% у 2019 р. і прогнозується, що в 2020 р. він знизиться до 2,4% нижче тенденції до COVID-19 глобальна пандемія. До ризиків, які сьогодні супроводжують світову економіку належать ескалація торгівлі, зростання геополітичної напруги та нестабільності, перебої в поставках нафти, перешкоди на шляху виходу Великої Британії з Євросоюзу [1].

Прогнози глобального ВВП будуть переглянуті в бік зниження, що, можливо, стане негативним, а бізнес зіткнеться з шоками як у попиті, так і пропозиції. Фінансові ринки, ймовірно, зазнають серйозного впливу за цим сценарієм. Дохідність державних облігацій у багатьох країнах досягла

історичного мінімуму, оскільки ринки стали більше не схильний до ризику (OECD, 2020).

Більшість вітчизняних підприємств у секторі п-цтва – це малі та середні п-ва, подібно до більшості країн по всьому світу. Від загальної кількості врахованих станом на 01.01.2019 р. суб'єктів госп-ння – 355877 одиниць, 95,4% або 339374 одиниці складають суб'єкти малого п-цтва (у яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 50 ос., а річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро), з них 82,3% (292772 од.) – це суб'єкти мікро п-цтва, тобто суб'єкти господарювання у яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 ос. та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн.євро, 4,5% (16057 од.) – середні п-ва з кількістю найманих працівників не перевищує 250 ос. та 0,1% (446 од.) – великого п-цтва у яких середня кількість працівників за звітний період перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 млн.євро. У той самий час чисельність зайнятих працівників у секторі п-цтва із чисельністю найманих працівників у 250 ос., становило 84,7% від загальної чисельності, і з чисельністю найманих працівників понад 250 ос. - 15,3%.

В Україні структура малого та середнього п-цтва схожа на аналогічну структуру в Німеччині, вітчизняному сектору малого та середнього п-цтва не вистачає потужностей та продуктивності, які могли б забезпечити успіх на національному та міжнародному рівні. Зокрема, Україна суттєво відстає за кількістю малих та середніх п-в, які успішно працюють на міжнародних ринках [2]. Глобальне дослідження Doing Business, яке публікується Світовим банком щовесни, висвітлює рейтинг 190 країн та умови ведення бізнесу в них. Звіт Doing business складається за підсумками комплексного дослідження стану реформ у кожній країні за 10 ключовими індикаторами, що використовуються для аналізу економічних результатів, виявлення успішних реформ та оцінки їхньої ефективності. Так, за рівнем

конкурентоспроможності в рейтингу Doing business-2020 Україна піднялася на сім позицій у рейтингу і тепер посідає 64 позицію зі 190 країн [3]. За даними звіту Світового банку, цього року Україна значно покращила свої показники по 6 із 10 індикаторів, які враховуються фахівцями Світового банку під час складання цього звіту. Згідно з дослідженнями негативними факторами для ведення бізнесу в нашій країні визначено: політична нестабільність, корупція, неефективна державна політика, часта зміна урядів, інфляція, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, зарегульованість валютного ринку, невідповідна якість інфраструктури, недостатня здатність до інновацій і т.д.

Глобалізація світової економіки супроводжується формуванням загальноновизнаних стандартів. Необхідність їхнього дотримання ставить для вітчизняного п-цтва чималі завдання. Їхнє виконання ілюструє існуючі проблеми, що і є ідеологічною основою ризику. На діяльність малого п-цтва в Україні впливають ще такі ризики, як недотримання принципу верховенства права, політична нестабільність, часті зміни у податковому законодавстві, нестабільність національної валюти, збільшення процентних ставок за кредитами, невиконання договірних угод з боку партнерів, перебої в електропостачанні. Також розвитку малого п-цтва в Україні перешкоджає низький рівень довіри, а з низьким рівнем довіри складно сформувати міцні мережі співпраці. Державні установи загалом мають низький рівень довіри суспільства (наприклад, лише 9,1% населення довіряють державним службовцям), що є наслідком слабкого верховенства права. Це призводить до: неможливості захистити права власності на активи, прибуток та інтелектуальну власність; низького рівня довіри до системи правосуддя та правоохоронних органів; високого ризику "захоплення" держави кумівським капіталізмом та монополіями, що спотворюють рівні умови; найвищого рівня корупції.

Таким чином, будь-яка ініціатива уряду щодо надання фінансових засобів підтримки малого та середнього п-цтва може бути сприйнята з

недовірою з боку потенційних одержувачів, оскільки вони можуть не вірити у справедливий розподіл цих коштів з огляду на вплив корупції. Це також може призвести до низького рівня попиту на державне фінансування та підтримку малого та середнього п-цтва. Політична та економічна нестабільність — ще один фактор, який стримує бізнес від довгострокового планування через високий ризик несподіваних змін у оподаткуванні, регулюванні та зовнішньоторговельній політиці з огляду на зміни на політичній арені та лобі великого бізнесу. Доведено, що політична невизначеність впливає на технологічні інновації більше, ніж сама політика у цій сфері [5].

Отже, високий рівень політичного впливу економічні рішення призводить до уповільнення технологічних інновацій. Неприятливим фактором в економіці є неузгодженість дій державних структур, що використовується тіншовими структурами, що отримують простір до зростання, до розкрадання державного та колективного майна, ухилення від сплати податків, шахрайства з фінансовими ресурсами та зростанням фіктивного п-цтва. У таких умовах підприємництво у сфері матеріального виробництва зменшується, а частка підприємств, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею, посередництвом зростає. Аналізуючи іноземний досвід, слід зазначити, що мале та середнє підприємництво вважається основою німецької економіки та драйвером її успіху. У Німеччині розвиток сектора малого та середнього бізнесу сприяв появі "прихованих чемпіонів", які є частиною бренду країни. Як і майже в кожній країні, у Німеччині сектор малого та середнього п-цтва є найбільшим роботодавцем із часткою 60,7% усіх працівників [6]. Проводячи порівняння у міжнародному масштабі, слід мати на увазі, що успішні малі та середні п-ва досягли рівня "прихованих чемпіонів" у сприятливих умовах. Більшість сучасних німецьких "прихованих чемпіонів" мають довгу історію зростання у гетерогенному секторі малого та середнього бізнесу країни. Ефективність "прихованих чемпіонів" у сфері інновацій, досліджень та розробок перевищує

ефективність великих п-в у 5 разів [7].

Деякі лідери порівняно невеликого розміру володіють 70-100 відсотків частки ринку завдяки глибокому досвіду в своїх галузях, а також постійному випередженні своїх конкурентів, що забезпечуються постійними інноваціями. У випадку раціональної та виваженої ринкової стратегії, така політика п-ва збільшує ризик ринку при скороченні ризику конкуренції [11]. На сьогодні серед важливих глобальних загроз розвитку п-цтва є зміна клімату, зміна потреб клієнта, що породжує невизначеність і нестабільність у бізнес середовищі. Зміна клімату породжує головний фінансовий ризик на підприємстві, через стихійні лиха або інші непередбачувані обставини, породжені змінами клімату, завжди є фінансові наслідки. На початку 21 ст. світовою спільнотою визнано, що зміна клімату є однією з основних проблем світового розвитку з потенційно серйозними загрозами для глобальної економіки та міжнародної безпеки внаслідок підвищення прямих та непрямих ризиків, пов'язаних з енергетичною безпекою, забезпеченням продовольством та питною водою, стабільним існуванням екосистем, ризиками для здоров'я та життя людей. Зміна потреб клієнта формується відповідно до змін соціально-економічних процесів, що відбуваються над ринком. Звичайно, в сучасних умовах економічного розвитку, коли є великий вибір, так званий "надлишок задоволення" клієнта потрібно дивувати. Однак, якщо взяти приклад останніх несподіваних подій, пов'язаних із пандемією коронавірусу, то бачимо чітку цілеспрямованість потреб серед населення.

Сьогодні епідемія коронавірусу є добрим струсом для глобального тепла та подальшого суспільного розвитку, тому потрібно багато чого переосмислити і доведеться шукати інноваційні рішення, щоб одним триматися на плаву, а іншим знизити темп задоволень та рівень споживання. Нещодавні знімки неба над Китаєм показали, як два місяці без виробництва очистили повітря та дозволили людям знову дихати киснем, а у Венеції вода стала прозорою у каналах. Отже, вірус демонструє нам, що потрібно терміново замислитися та переорієнтуватися на еколого-економічне

господарювання, яке створюватиме сприятливе середовище для суспільного розвитку, підвищуючи якість життя.

Тому, виходячи з пріоритетів розвитку, економіка має переорієнтуватися зайво до раціональності, а інноваційна політика має бути спрямована на гуманізаційні засади її розвитку, дотримуючись ціннісних орієнтацій. Мале підприємництво має йти в ногу з новими технологіями та змінюватись відповідно до сучасних викликів. Для того, щоб забезпечити конкурентоспроможність українського суспільства в умовах глобалізації, потрібно експериментувати, вдаватися до нестандартних рішень та підходів, змінювати усталені форми ведення бізнесу, генерувати інновації, вкладати у розвиток освіти та науки, щоб молодь вміла виробляти свіжі бачення, інклюзивність та креативні рішення. Сучасне підприємництво в Україні має спиратися на знання та компетентність кожного працівника, його освіту, базу навичок ухвалення проривних інноваційних рішень та використання можливостей для зростання. Це стосується насамперед розвитку інноваційного виробництва, що потребує посилення державного стимулювання та фінансування у наукове виробництво. Мотивація до сучасних знань залежить від сталої організаційної культури для підприємства, сприятливого морального клімату у колективі.

На сьогодні потрібно всебічно сприяти розвитку малого п-цтва для відновлення економіки держави та її поступального зростання, яке має ґрунтуватись на розбудові високотехнологічного підприємницького сектору та підвищення його конкурентоспроможності на європейському й глобальному ринках. Пріоритетними напрямками для Уряду країни мають стати стимулювання інноваційної активності підприємницького сектору, формування сприятливого нормативно-правового середовища та інноваційно-інвестиційного клімату, впровадження європейських підходів до розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Впевненість у ризиковій грі може бути забезпечена тільки завдяки власному компетентному управлінню, розробці ефективних стратегій, опануванню комплексними структурами,

оптимізації процесів і підготовці кваліфікованого персоналу. Успіх малого бізнесу, залежить від вдалого управління з боку керівників підприємств і держави як регулятора. Урядові структури повинні бути спрямовані передусім на підтримку розвитку малого п-цтва, просування вітчизняних товарів на ринки інших країн, а також на захист внутрішнього ринку через жорсткі вимоги до якості, екологічності, безумовної відповідності імпортованих товарів національним і міжнародним системам стандартів.

2.2. Аналіз результативності державного управління малим підприємництвом

Недопрацьоване законодавство з питань зростання малого підприємництва, недосконалість інформаційного та матеріально-технічного забезпечення уповільнює розвиток та ефективну діяльність малого підприємництва [16-17]. Крім того, до основних проблем розвитку традиційно належать: загальний стан економіки нашої держави, а також недосконала податкова система. Неefективне оподаткування є одним із перешкод для розвитку сектора малого підприємництва, оскільки значна кількість доходу підприємництва вилучається, наприклад, у фонд заробітної плати, єдиний соціальний внесок та інші різноманітні податки та платежі. Сукупність таких чинників призводить до необхідності багатьох суб'єктів малого підприємництва переходити до тіньового сектора економіки [22].

Через нерівномірність розвитку ринкового господарства зростає рівень корупції, застосовується метод неофіційних витрат. За даними Індексу глобальної конкурентоспроможності, корупція є суттєвим фактором, який гальмує розвиток бізнесу в Україні. Це свідчить про ганебне ставлення до загальноприйнятих норм законодавства. Ухиляння від сплати податків, укладання неофіційних угод з метою одержання тіньових коштів, поширення хабарництва є факторами посилення корупційних зв'язків. Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва

в Україні" закріплює умови надання державної підтримки суб'єктам малого підприємництва, а також мету державної політики у сфері розвитку малого підприємництва в Україні, а саме: створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва; забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня конкурентоспроможності. Одним із факторів розвитку малого бізнесу в Україні, на нашу думку, є прийняття Кабінетом Міністрів України Стратегії розвитку малих та середніх підприємств в Україні до 2020 р. Станом на грудень 2019 року, 22% запланованих заходів було виконано, тоді як 75% перебувають у стан виконання [10].

Стратегію розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та План заходів її реалізації було схвалено та затверджено розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р та від 10 травня 2018 р. № 292-р відповідно. Планом заходів передбачено 35 завдань, що містять 63 заходи, за напрямками:

- Створення сприятливого середовища для розвитку малого п-цтва (6 завдань, 15 заходів);
- Поліпшення доступу малого п-цтва до фінансування (4 завдання, 6 заходів);
- Спрощення податкового адміністрування для малого п-цтва (3 завдання, 5 заходів);
- Популяризацію підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок (9 завдань, 11 заходів);
- Посилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого п-цтва (8 завдань, 18 заходів);
- Організаційне забезпечення та механізм реалізації Стратегії (5 завдань, 8 заходів).

Слід зазначити, що станом на 31.12.2020 р.: виконано заходи – 55; виконано частково – 3; заходи, що втратили актуальність – 3; заходи, що виконуються – 2. До ключових здобутків реалізації Стратегії можна віднести:

- розширення доступу малого та середнього підприємництва до публічних закупівель. У системі електронних публічних закупівель (Prozorro) було запроваджено нове електронне поле класифікації суб'єктів господарювання. Це дозволяє отримати дані щодо участі у публічних закупівлях різних категорій бізнесу – великого, малого та середнього. Верховною Радою України прийнято Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель" № 114 від 19.09.2019. Законом передбачається розширення можливостей участі суб'єктів малого та середнього підприємництва у закупівлях. Проведено 10 цикл тренінгів із закупівель у форматі "Бізнес-сніданків".

- запровадження програми державної підтримки "Доступні кредити 5-7-9%" (постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28 "Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва" із змінами).

Кредити надаються на стимулювання інвестиційних проектів малого та середнього бізнесу, на антикризові заходи, пов'язані з недопущенням поширення коронавірусу, на діяльність, пов'язану з виробництвом лікарських засобів, медичних виробів або медичного обладнання, а також покриття постійних витрат, що не залежать від обсягів виробництва (зарплати працівників, орендні та комунальні платежі, податки та інші витрати, необхідні для збереження підприємництва, придбання нежитлової нерухомості, придбання об'єктів права інтелектуальної власності, поповнення оборотних коштів.

- Запуск онлайн-платформи "Факторинг Хаб": <https://ufactoring.com/>. Онлайн-платформа дозволяє підприємцю (постачальнику) подати заявку на участь у публічних закупівлях та отримати пропозиції щодо безрегресного факторингу від банків, підключених до платформи. Підприємець залишає за собою право прийняти чи відхилити запропоновані банком умови безрегресного факторингу.

- Перегляд нормативно-правового поля. У напрямку реформування підприємництва та конкурентної політики проведено три "дерегуляційні" засідання Уряду - прийнято 49 нормативно-правових актів, 29 з яких розроблено Мінекономіки, скасовано близько 250 неактуальних або економічно недоцільних нормативних актів Уряду, що сприяє покращенню бізнес-клімату, зниженню адміністративного розвитку підприємництва.

- Запровадження інформаційної підтримки підприємців. З метою забезпечення розвитку та популяризації культури підприємництва Мінекономіки спільно з Офісом розвитку малого та середнього підприємництва при Мінекономіки (SMEDO) було створено єдиний інформаційний ресурс з питань підприємництва в Україні – Портал для підприємців, доступний у загальному доступі за посиланням: sme.gov.ua. На Порталі на постійній основі висвітлюється інформація для потенційних підприємців та вже чинного бізнесу, зокрема Портал містить наступні розділи: Хочу відкрити бізнес (рубрики розділу: каталог бізнескейсів; корисні поради; побудуй свою бізнес-модель); Бажаю розвивати бізнес (рубрики розділу: експорт; публічні закупівлі; перевірки бізнесу; стандарти та сертифікати; адміністративні послуги; бізнес-експертиза); Програми підтримки бізнесу (банківські, бюджетні та донорські програми); Події та заходи; Спецпроекти.

- Створення інформаційних пунктів підприємців. Мінекономіки спільно зі SMEDO розпочато створення пілотної мережі ІПП на рівні органів місцевого самоврядування на базі Центрів надання адміністративних послуг у чотирьох областях нашої держави (Чернігівська, Черкаська, Запорізька та Тернопільська обл.). Наразі пілотні пункти відкрито 15 ІПП у Чернігові, Ніжині та Козельці (Чернігівська область), Запоріжжі, Мелітополі та Веселом (Запорізька область), Золотоноші, Білозір'ї та Шполі (Черкаська область), які забезпечують державно-приватний діалог на місцевому рівні.

- Закладання основи для інтенсифікації процесу передачі наукових досягнень у сферу підприємництва. З вересня 2018 року МОН спільно з ГО

"Платформа інноваційного партнерства" (УЕР) розпочато створення в установах вищої освіти підприємницьких клубів. Передбачається, що такі клуби розвиватимуть академічне підприємництво серед студентства, сприятимуть розвитку підприємницької культури у студентському середовищі, поширенню стартап-руху серед молоді, а також формуватимуть тренд початку стартапів в університетах.

Для забезпечення прозорості, відкритості та неупередженості до проведення моніторингу та оцінка ефективності реалізації Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, активно залучалися міжнародні та національні експерти з виконання завдань, передбачених Стратегією та вносилися Кабінету Міністрів України пропозиції за подальшими кроками розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Слід зазначити, що Уряд працює над розробкою "Національної економічної стратегії 2030 року. Основні вектори економічного розвитку, у тому числі за напрямком «Підприємства» опрацьовуються у тісній співпраці представників Уряду та відповідні асоціації, експерти, бізнес та народні депутати. Отже, робота над стратегічним підходом до розвитку малого п-цтва продовжується.

У чинному законодавстві закріплені умови надання державної підтримки, проте лише за останні 50 років мале підприємництво все ж таки зазнало розвитку, це простежується за показниками, хоча це зростання є поступовим, що гальмує його. Необхідно зазначити, що у 2018 р. було засновано Офіс розвитку малого та середнього підприємництва, як дорадчий орган при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, а у 2019 р. було створено Координаційну раду з розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва, Комісію з питань захисту бізнесу, що є тимчасовим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України. Комісія створена з метою покращення бізнес-клімату в Україні та створення належних умов для залучення інвестицій, у тому числі іноземних, шляхом захисту бізнесу від незаконних посягань з боку органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх посадових та посадових осіб, інших осіб, уповноважених виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, осіб, прирівняних до них, недопущення перешкоджання законної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

Водночас з ініціативи КМУ України було запущено Український фонд стартапів для підтримки інноваційних проектів шляхом надання попереднього та початкового фінансування для стартапів. Справедливо відмітити, що в Україні вдосконалюється ринкова інфраструктура; провадиться державна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітників, у тому числі і для суб'єктів малого підприємництва; Запроваджуються органи для моніторингу малого бізнесу та забезпечується співпраця органів державної влади та місцевого самоврядування з представниками підприємництва. Перешкодою для розвитку малого п-цтва у 2020 р. є поширення Covid-19, що стало невідкладною та мега масштабною проблемою у державі.

Як і більшість держав світу, Україна ввела стримуючі заходи, які негативно вплинули на господарську діяльність. Тому держава зі свого боку все ж таки намагалася допомогти малому бізнесу, запроваджуючи на певний період ряд заходів, зокрема: внесено зміни до програми «Доступні кредити 5-7-9%» для покриття витрат на оплату праці, отримання спрощеного доступу до фінансування. ; часткова допомога з безробіття для малого бізнесу з боку держави; тимчасове звільнення від сплати податків фізичних осіб – підприємців та інші податкові заходи, такі як тимчасова зупинка проведення податкових перевірок, сплати відсотків для платників податків та платників соціального внеску та інше [10]. Встановлення пільг на час карантину – це правильний крок для допомоги малому бізнесу, слід продовжувати у такому напрямку та надавати більше можливостей для господарської діяльності. На чудовій національній практиці, ведення малого бізнесу, країна Європейського Союзу відрізняються підтримкою з боку державної влади

значно більшою. Держава сприяє розвитку малого бізнесу, що є основою стабільного розвитку економічної сфери. Вони створюють баланс трьох основних елементів: функціонування ринку, забезпечення інтересів держави й бізнесу.

Незважаючи на це, підтримують вигідні умови для підприємницької діяльності. Європейське законодавство регулює систему цільових програм фінансування, закріплює ефективне інформаційне та технічне забезпечення розвитку малого бізнесу. Тобто політична підтримка малого підприємництва в країнах ЄС здійснюється через державні органи та спеціально уповноважені органи, що підтримують стабільний та інтенсивний розвиток підприємницької діяльності [16-17]. Нині завданням для України є питання необхідності впровадження необхідних важелів управління у сфері малого підприємництва.

Державна підтримка малого підприємництва допоможе сформувати умови для вдосконалення ринкових відносин, подолання фінансової кризи, а згодом забезпечить сталий розвиток суспільства. Малий бізнес вважається найефективнішим способом формування системи конкурентного ринку. Це зростання активності у підприємницької діяльності. Вважаємо за доцільне реформування податкового законодавства, а саме, запровадження ефективної системи пільг, запровадження простої та зрозумілої системи нарахувань та сплати податків; підтримка з боку держави, залучення представників малого бізнесу до реалізації економічних програм, взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування; приведення чинного законодавства у відповідність до принципів та цілей державної підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Отже, підсумовуючи все перераховане вище, можемо зазначити, що українські програми розвитку малого підприємництва потребують удосконалення. Насамперед необхідно законодавчо врегулювати обмеження та зменшити податковий тиск на суб'єктів підприємництва. Крім того, шляхом запровадження законодавчих норм закріпити фінансову підтримку,

якої недостатньо на сучасному рівні малого підприємництва. Держава внаслідок створення ефективної правової бази, покращення матеріально-технічної підтримки, інформаційного та кадрового забезпечення зможе гарантувати простір для процвітання малого підприємництва в Україні. Отже, уряд країни має спрямувати всі сили на покращення ситуації у цій сфері та наближення до міжнародного рівня.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні орієнтири державного управління розвитком малого підприємництва

Стратегія розвитку МСП та відповідний План дій були прийнято з інтервалом в один рік без належного розрахунку вартості реалізації Стратегії, який дозволив би уряду оцінити наявність достатніх коштів для здійснення запланованих заходів та здатність залучити відсутні за необхідності. Проведення належного аналізу витрат на реалізацію Плану дій у майбутньому забезпечить фінансову визначеність у період реалізації та гнучкість на протязі усього життєвого циклу політики щодо розподілу коштів відповідно до встановлених стратегічних пріоритетів. Для підготовки калькуляції витрат на реалізацію того, хто готується стратегічного документа, що визначає політику розвитку МСП, уряд міг би використати Методичний посібник з калькуляції витрат на здійснення структурних реформ, розроблене словенським Центром передового досвіду у галузі фінансів, або Стратегічний інструментарій ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку SIGMA [8; 14].

Крім того, Координаційна рада має отримувати як політичну, так і бюджетну підтримку для забезпечення ефективної горизонтальної координації діяльності урядових та неурядових суб'єктів. Раді слід продовжити роботу з досягнення цілей і завдань, викладених у Плані дій, за одночасного моніторингу ключових показників ефективності для більш якісної координації політики.

Пріоритизація заходів, що реалізуються в рамках Стратегії, стане ще одним важливим елементом досягнення її основних цілей, навіть якщо бюджетні ресурси будуть скорочені під час здійснення. Інструмент визначення пріоритетів [5], розроблений ОЕСР на підтримку програм економічних реформ і дозволяє вибрати пріоритетні заходи в рамках їх

реалізації, міг би бути використаний МРЕТСГ для управління процесом розстановки пріоритетів у ході реалізації стратегії розвитку МСП [3].

Для покращення моніторингу процесу реалізації Стратегії можна зробити наступне.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України може розглянути питання щодо розробки єдиної типової форми звітності, яку заповнюватимуть різні державні органи, відповідальні реалізацію стратегії розвитку МСП. Це значно полегшить роботу Міністерства з обробки вкладів різних зацікавлених осіб та забезпечить відповідність поданої ними інформації тим чи іншим завданням у межах стратегії МСП.

Існуючий інструмент моніторингу Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України може бути покращений шляхом інтеграції стандартизованих показників для вимірювання прогресу у реалізації з погляду стадії, відповідності графіку, економічної ефективності та фінансування реалізованих заходів. Це дозволить сформуванню більш повну картину досягнутого прогресу та звернути увагу на ті чи інші аспекти, які потребують втручання.

Крім того, міністерство може додатково адаптувати типові показники процесу, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку із цією метою [3]. Нарешті, при розробці наступної Стратегії та Плану дій уряд повинен стежити за тим, щоб заходи та зусилля не дублювалися у межах різних стратегічних напрямів.

Незважаючи на те, що деякі заходи можуть підходити під різні стратегічні напрями (наприклад, використання можливостей, запропонованих програмами COSME і «Горизонт –2020»), важливо прийняти рішення про їх включення до тих стратегічних напрямів, рамках яких вони найбільш актуальні та можуть забезпечити максимальний результат (наприклад, стратегічні напрями, присвячений розвитку підприємницьких умінь та популяризації культури підприємництва). За потреби відсилання до

цих заходів можна включити до інших стратегічних напрямів, які виграють від них реалізації. Це забезпечить узгодженість у рамках всього документа та спростить процес звітності.

Рекомендації щодо подальшої оцінки стратегії розвитку МСП:

У Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва йдеться, що «з метою забезпечення прозорості, відкритості та неупередженості у проведенні моніторингу та оцінки ефективності реалізації Стратегії може бути проведено незалежна оцінка із залученням міжнародних експертів, дослідних інститутів та інших кваліфікованих сторін. Результати такої оцінки стануть основою для підготовки нової стратегії після 2020 року». У Плані дій крайній термін проведення такої оцінки позначено як IV квартал 2020 р. Тут наведено деякі загальні рекомендації з оцінки, які покликані допомогти уряду в підготовку наступної Стратегії розвитку МСП. Міністерство економіки України та Офіс розвитку МСП також отримали документ, що має більш технічний характер і присвячений методологічним аспектам оцінки.

Стороння оцінка покликана дати відповідь на два основні питання:

1) Чи була Стратегія розроблена та реалізована таким чином, щоб зробити істотний вплив на розвиток сектора малого та середнього підприємництва? (Оцінка процесу реалізації).

2) Яку частку покращень, що спостерігаються в секторі малого та середнього підприємництва, можна вважати результатом реалізації заходів у рамках Стратегії? (Оцінка впливу).

Оцінка процесу реалізації покликана допомогти визначити ефективність реалізації; для неї найкраще підійдуть регулярні звіти про реалізацію, підготовлені Міністерством економіки України та Офісом розвитку МСП. Особи, відповідальні за реалізацію тих чи інших заходів, які зможуть виділити основні труднощі, якими їм довелося зіткнутися. Отримати повнішу інформацію дозволить залучення основних цільових груп та зацікавлених сторін у процес оцінки для врахування їх думки про якість та

інклюзивність підготовки та реалізації Стратегії. При цьому варто приділити особливу увагу наступним питанням: «Яким саме чином вони брали участь у розробці та реалізації стратегії? і «Наскільки їхня думка знайшла відображення в документах і фактичної реалізації заходів?»».

Оцінка впливу Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва. Оцінка впливу має починатися з комплексного аналізу ситуації, що склалася в секторі малого та середнього підприємництва, та ключових перешкод на шляху його розвитку. Для оцінки змін і поліпшень, що склалася на даний момент ситуацію слід порівняти з ситуацією, описаною в аналітичній частині Стратегії. Дані, що використовуються в аналітичній частині Стратегії, повинні бути оновлені та доповнені новими даними, які не були доступні на той момент, а також результатами досліджень, проведених у сектор МСП. Такий початковий аналіз допоможе визначити, чи була сама Стратегія заснована на ретельному аналізі ситуації, і, що найважливіше, закладе міцні аналітичні основи для підготовки стратегії наступний період.

Ключовий показник ефективності та цілі, встановлені в Стратегії, а також додаткові показники, запропоновані у цьому звіті, дозволять сформулювати першу достовірну картину досягнутих результатів та впливу Стратегії. Але найскладнішим завданням для будь-якої оцінки впливу є визначення того, якою мірою Стратегія дійсно призвела до документально підтвердженим покращенням. Опитування бенефіціарів або фокус-груп можуть надати інформацію про те, наскільки корисними вони вважають реалізовані заходи, проте для більш точної оцінки впливу необхідний ретельний кількісний аналіз даних із використанням статистичних та економетричних методів оцінки. Наприклад, широко використовується метод порівняння продуктивності МСП, які отримали підтримку, з вибіркою порівнянних МСП, які отримали її. Ще один допустимий варіант - регресійний аналіз; наприклад, додавання змінної, що характеризує політики (наприклад, вартість виданих МСП кредитних гарантій), регресії, що визначає інші фактори, що впливають на обсяг кредитів або процентні ставки

для МСП, дозволить більш точно оцінити вплив політик. Отже, для проведення оцінки реального впливу реалізованих заходів необхідно вдосконалити основу фактичних даних.

Як правило, оцінка кожного заходу стратегії окремо використанням прогресивних методів не представляється можливим через обмеженості даних та ресурсів. Таким чином, оцінка впливу має бути зосереджена на тих заходах, які спрямовані на рішення найбільш важливих проблем сектора МСП, і тих, що зажадали найбільше ресурсів та зусиль у ході реалізації. Для оцінки впливу менш важливих заходів можуть використовуватися простіші підходи, такі як аналіз тенденцій чи аналітичний огляд результатів проведених досліджень.

Нарешті, оцінка не повинна нехтувати фінансовим аспектом реалізації Стратегії. Незважаючи на не проведену калькуляцію витрат на реалізацію Плану дій та відсутність інформації про витрачені ресурси у звітах про реалізацію, потрібно знайти можливість оцінити загальний обсяг фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію Стратегії як національного бюджету, а також із коштів міжнародних донорів. З фінансової точки зору також важливо хоча б у якісному плані вирішити питання про безповоротні втрати, що виникають під час витрачання ресурсів на допоміжну діяльність, яку МСП здійснили б навіть за відсутності підтримки з боку держави. Загалом порівняння витрачених ресурсів з отриманими результатами дасть уявлення про ефективності політик та допоможе удосконалити розподіл ресурсів між різними заходами у рамках наступної стратегії.

Залучення стороннього експерта з оцінки є стандартним передовою практикою, покликаною забезпечити прозорість та неупередженість проведеної оцінки. У той самий час це означає, що Міністерство економіки України та Офіс розвитку МСП (як установи, відповідальні за Стратегію) не грають важливу роль у процесі оцінки. Швидше навпаки: вони мають взяти на себе ключову роль в управлінні процесом оцінки, сприяти залученню зацікавлених сторін, контролювати та підтримувати експерта з оцінки,

залучати осіб, відповідальних за розробку політик, обговорення та діяти відповідно до результатів оцінки. Крім того, вони повинні будуть простежити за тим, щоб всі рекомендації експерта з оцінки були враховані під час підготовки наступної стратегії.

У підсумку зауважимо, що механізм стратегічного управління розвитком малого підприємництва повинен включати такі заходи:

1. Заходи для зниження податкового навантаження на малі підприємства, що допоможе йому ефективно працювати та розвиватись.
2. Заходи для покращення інвестиційного клімату країни та її окремих регіонів.
3. Заходи, спрямовані надання допомоги при кредитуванні малого бізнесу.
4. Заходи для забезпечення інформаційної підтримки започаткування та функціонування малих підприємств.

Механізм стратегічного управління ефективністю малих п-в — це сукупність методів, важелів і операцій, їх взаємозв'язків, спрямованих на ефективне вирішення проблеми створення та розвитку підприємства в певних територіально-економічних регіонах.

3.2. Удосконалення механізму формування державної підтримки розвитку малого підприємництва

В останні роки в Україні спостерігається тенденція до уповільнення темпів зростання кількості малих підприємств і чисельності зайнятих ними, зберігаються диспропорції в їх територіальній структурі, зменшується частка малого підприємництва у загальнодержавних обсягах виробництва, погіршуються інші якісні параметри його розвитку. Все це свідчить про недостатню дієвість державних заходів підтримки малого підприємництва та необхідність його реформування як на державному, так і на регіональному рівнях, де й реалізується така підтримка. Вказані обставини зумовлюють

особливу актуальність української економічної науки, дослідження регулятивних проблем формування ефективної державної політики підтримки розвитку малого підприємництва.

Саме на подолання всіх цих проблем мають бути спрямовані заходи Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні.

Аналіз реального стану справ у цій сфері свідчить про те, що існуючі форми державної підтримки малого бізнесу або практично не використовуються або пов'язані з масовими порушеннями. Мізерні засоби, передбачені на виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва у державному бюджеті, так і не використовувалися за призначенням (докладніше це питання буде розглянуто далі). Діяльність Українського фонду підтримки підприємництва можна визнати неефективною. Цікаво, чи знають підприємці, як використовувалися його кошти у попередні роки? Це питання не риторичне. Йдеться про десятки мільйонів гривень, дарованих невеликій групі підприємців дарованих, оскільки тут працювала своєрідна схема. На початку видавався кредит, що згодом перетворюється на безвідсоткову, а зрештою, на безповоротну фінансову допомогу. Логічний питання: чи не переплутав хтось державну скарбницю з власною кишенею, коли так вільно їй розпоряджався? Фонду слід все ж таки оповідати результати своєї попередньої діяльності та прозоро працювати далі.

Не кращий стан справ і в спеціалізованій кредитно-гарантійній установі з підтримки малого та середнього підприємництва. Вже протягом трьох років ні уряд, ні відповідні міністерства та відомства не можуть запустити цей ефективний в інших країнах механізм підтримки малого бізнесу.

Парадоксально, але українські кредитні установи зацікавлені у кредитуванні малого бізнесу значно менше, ніж іноземні. В Україні ефективно та практично без проблем по поверненню позичок у сфері мікrokредитування працює ціла низка німецьких та американських приватних фондів та банків. Українські банки та небанківські інститути не

поспішають переймати цей досвід. Слід негайно розробити спеціальну програму кредитної підтримки малого бізнесу з боку національного банку в Україні.

Тому слід розуміти, що заходи, спрямовані на розвиток мережі фондів підтримки підприємництва, які не є заходами безпосередньо кредитно-фінансової підтримки підприємництва, а стосуються більшого покращення системи фінансування всіх заходів Національної Програми та регіональних Програм розвитку малого підприємництва.

Наступний елемент – сприяння створенню інфраструктури малого бізнесу. Створення та зростання інфраструктури розвитку малого бізнесу на всіх етапах реалізації державної політики сприяння розвитку малого підприємництва. Але на різних етапах ставилися різні поточні завдання та визначалися різні пріоритети щодо тих елементів інфраструктури, розвиток яких вимагав найбільшого сприяння.

Можна констатувати, що сприяння подальшому створенню та розвитку інфраструктури підтримки малого бізнесу та сьогодні залишається важливим пріоритетом Національної Програми сприяння розвитку малого підприємництва України.

Сьогодні до основних елементів інфраструктури можна віднести:

— бізнес-центри — консультаційно-інформаційні установи, що надають широкий перелік послуг таких як тренінгкурси з дисциплін, найбільш необхідних для ведення бізнесу, індивідуальні консультації, допомога у бізнес-плануванні, надання доступу до правових баз даних, пошук партнерів тощо;

— бізнес-інкубатори — установи, створені для надання новоствореним малим підприємствам та початківцям підприємцям приміщень на пільгових умовах, надання послуг із ведення обліку, використання загальної оргтехніки;

- консалтингові та юридичні фірми.

Як зазначається у рекомендаціях Організації економічного

співробітництва та розвитку (ОЕСР), сприяння створенню інфраструктури насамперед є місцевим завданням влади. Місцева влада має досить широкий діапазон інструментів, які можуть сприяти розвитку інфраструктури, зокрема:

- створення та пряме фінансування певних установ інфраструктури;
- участь у створенні установ інфраструктури;
- соціальне замовлення;
- ваучерні програми (субсидування певного кола)

суб'єктів малого бізнесу, не здатних сплатити повну ринкову вартість тренінгових або освітніх курсів);

- пільги з оренди комунального майна.

Вважаємо, що основними інструментами сприяння створенню інфраструктури мають бути інструменти, які не створюють конкуренцію цьому ринку. Наприклад, таким інструментом може бути субсидування певних груп суб'єктів малого бізнесу для отримання послуг від інфраструктури. Але для того, щоб система працювала, треба вирішити чимало організаційних питань та розробити методологію.

Усі інструменти сприяння створенню інфраструктури можуть бути реалізовані та реалізуються всередині регіональних та місцевих програм підтримки малого бізнесу. Виникає питання про інструменти, якими володіють центральні органи виконавчої влади та ефективно можуть бути застосовані у заходах щодо реалізації Національної Програми. Зокрема, до таких інструментів належать:

- 1) створення окремих загальнодержавних установ, які відносяться до інфраструктури розвитку малого бізнесу;
- 2) створення загальнодержавних інформаційних мереж;
- 3) проведення моніторингу розвитку інфраструктури підтримки малого бізнесу;
- 4) проведення методичних та організаційних заходів щодо забезпечення регіональної та місцевої влади методичними матеріалами щодо

розвитку інфраструктури малого бізнесу.

Отже, під час підготовки заходів щодо реалізації Національної Програми на наступні періоди доцільно базуватися на другому, третьому та четвертому вищезгаданих підходах.

Перший інструмент є дуже дорогим та малоефективним в умовах нашої держави, яка велика за територією і має значні регіональні відмінності у рівнях розвитку інфраструктури малого бізнесу.

Окремо слід зазначити запровадження регіональної політики підтримки малого підприємництва. Місцева влада та підприємці виступають взаємно зацікавленими партнерами. Тому розвиток підприємництва саме на місцевому рівні є ключовим напрямом державної політики сприяння розвитку малого бізнесу. Реалізація цієї діяльності також здійснюється через регіональні та місцеві програми підтримки малого бізнесу. Слід чітко розрізняти, які заходи можуть здійснюватися в рамках регіональних та місцевих програм підтримки розвитку малого бізнесу, які можуть бути предметом Національної програми.

До ефективних інструментів органів влади місцевого рівня щодо сприяння розвитку малого бізнесу відносять:

- Усунення адміністративних бар'єрів шляхом:
- спрощення процедур надання приміщень у найм;
- упорядкування процедур надання дозвільних документів, необхідних для початку діяльності;
- встановлення прозорого та справедливого порядку отримання дозволу на розміщення малих архітектурних форм;
- Встановлення пільг з оренди комунального майна;
- встановлення нижчих ставок місцевих податків та зборів;
- Створення місцевих фондів гарантування кредитів;
- поширення інформації про комунальне майно, яке може здаватися в оренду та тендери на виконання замовлень місцевій владі;
- гарантія залучення малих підприємств до участі у тендерах на

виконання замовлень місцевої влади.

З точки зору зазначеного, можливості місцевої влади Розвиток малого бізнесу дуже широкий. Нами доведено, що механізм державної підтримки малого підприємництва з боку органів влади центрального рівня можуть бути такі:

— створення програми грантів, які б надавалися за рахунок коштів державного бюджету органам місцевого самоврядування на конкурсних засадах на реалізацію певних проектів розвитку малого бізнесу на місцевому рівні. До таких проектів можна віднести низку суттєвих вимог стимулювання активності з підтримки малого бізнесу з певних пріоритетних напрямів;

— забезпечення взаємної координації та інформаційного обміну між різними регіонами та містами України щодо досвіду у справі розвитку малого бізнесу, забезпечення міжнародних контактів місцевої влади України та інших держав;

— здійснення методологічних розробок та надання методологічної допомоги місцевій владі з інструментів сприяння розвитку бізнесу.

При дослідженні стану розвитку малого підприємництва у різних регіонах, на нашу думку, бажано формувати заходи щодо реалізації Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за основним напрямом "Впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва" з урахуванням усіх певних вище за підходи.

Для забезпечення стабільного фінансування заходів все ще не створено достатніх умов, тому в цьому напрямку також потрібно спрямовувати свою діяльність усім учасникам процесу підготовки, виконання та оцінки ефективності заходів.

Державна політика підтримки розвитку малого підприємництва на мікрорівні (рівень підприємства) має здійснюватися протягом усього періоду діяльності підприємства – від створення до його ліквідації. У період відкриття та ліквідації підприємства важливо мати уявлення не тільки про

перелік необхідних для цього документів, умови ліцензування видів діяльності, розрахунку з кредиторами, а і знати нормативний термін, протягом якого аудиторська фірма, яка прямує податковою інспекцією для перевірки, здійснити цю перевірку і видати необхідні для ліквідації документи.

У період функціонування підприємства доцільне організаційно-правове та фінансово-економічне регулювання його діяльності за допомогою антимонопольного законодавства, податкових, фінансових та кредитних заходів, цінової політики, удосконалення місцевого законодавства щодо підтримки малого бізнесу.

У результаті аналізу державної політики підтримки розвитку малого підприємництва, можна виділити наступні фактори, які можуть швидко змінити ситуацію в даній сфері:

- лібералізація підприємницької діяльності в Україні;
- прозоре і стабільне юридичне середовище, щодо питань бізнесу.

У період відкриття та ліквідації підприємства важливо мати уявлення не тільки про перелік необхідних для цього документів, умови ліцензування видів діяльності, розрахунку з кредиторами, а також знати нормативний термін, протягом якого аудиторська фірма, яка спрямовується податковою інспекцією для перевірки, здійснить цю перевірку та видасть необхідні для ліквідації документи.

У період функціонування підприємства доцільно організаційно-правове та фінансово-економічне регулювання його діяльності за допомогою антимонопольного законодавства, податкових, фінансових та кредитних заходів, цінової політики, удосконалення місцевого законодавства щодо підтримки малого бізнесу.

Внаслідок аналізу державної політики підтримки розвитку малого підприємництва, можна виділити такі фактори, які можуть швидко змінити ситуацію в цій сфері:

- лібералізація підприємницької діяльності в Україні;

- прозоре та стабільне юридичне середовище питань бізнесу Для бізнесу не так страшно, що законодавство недосконале - набагато гірше, що має подвійне трактування і навіть постійно змінюється;

- термінова та принципова зміна ролі держави та державних установ у життєдіяльності суспільства, раніше всього бізнесу, тобто потрібна адміністративна реформа;

- податкова політика, що стимулює розвиток малого бізнесу в Україні. Крім введення єдиного податку, як позитивного кроку, решту дій можна оцінити негативно. Зміна бази оподаткування (наприклад, у разі зниження, податку на прибуток з 25% до 20%) кардинально не змінить ситуацію для малих підприємств, тому що, як і раніше, підприємець не зможе віднести свої витрати на собівартість;

- контроль за діяльністю влади та державних установ сторони суспільства; є не так страшно, що законодавство недосконале, - набагато гірше, що воно має подвійне трактування і при цьому постійно змінюється;

- термінова і принципова зміна ролі держави і державних установ у життєдіяльності суспільства, раніше всього бізнесу, тобто потрібна адміністративна реформа;

- податкова політика, яка має стимулювати розвиток малого бізнесу в Україні. Крім введення єдиного податків, як позитивного кроку, всі інші дії можна оцінити негативно. Зміна бази оподаткування (наприклад, у разі зниження, податку на прибуток з 25% до 20%) кардинально не змінити ситуацію для малих підприємств, тому що, як і раніше, підприємець не зможе віднести свої витрати на собівартість;

- контроль за діяльністю влади і державних установ боку суспільства.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена важливій науковій проблемі, що полягає у державному управлінні розвитку малого підприємництва в Україні. Основні результати проведеного дослідження полягають у наступному.

Основною метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є: 1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва; 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності; 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; 5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Загальні принципи ефективного державного управління малим підприємництвом мають такий вигляд: відкритість; законність; обов'язковість і своєчасність; обґрунтованість; адресність; відповідність.

Значні досягнення зарубіжних країн у сфері малого бізнесу пояснюються продуманими та конкретними заходами держави щодо підтримки цього бізнесу (застосування пільг з оподаткування, створення відповідної інфраструктури, розвиток підприємницької діяльності, ефективна законодавча база). Останнім часом великі п-ва розвивають партнерські відносини з малими п-вами. У зарубіжній практиці поширене створення структури великих компаній дочірніх, зазвичай невеликих фірм, що займаються розробкою нових товарів, а також беруть на себе функції експериментальної апробації нових технологій або інших нових розробок та доведення їх до рівня промислового використання. Таким чином, великі

корпорації знижують ризики під час впровадження ноухау, переносячи їх у малі п-ва. Зарубіжні автори базують сучасні концепції державного регулювання п-цтва на вплив політичного чинника при прийнятті економічних рішень та, навпаки, політичних наслідків прийняття економічних рішень щодо п-цтва.

На сьогодні потрібно всебічно сприяти розвитку малого п-цтва для відновлення економіки держави та її поступального зростання, яке має ґрунтуватись на розбудові високотехнологічного підприємницького сектору та підвищення його конкурентоспроможності на європейському й глобальному ринках. Пріоритетними напрямками для Уряду країни мають стати стимулювання інноваційної активності підприємницького сектору, формування сприятливого нормативно-правового середовища та інноваційно-інвестиційного клімату, впровадження європейських підходів до розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Впевненість у ризиковій грі може бути забезпечена тільки завдяки власному компетентному управлінню, розробці ефективних стратегій, опануванню комплексними структурами, оптимізації процесів і підготовці кваліфікованого персоналу. Успіх малого бізнесу, залежить від вдалого управління з боку керівників підприємств і держави як регулятора. Урядові структури повинні бути спрямовані передусім на підтримку розвитку малого п-цтва, просування вітчизняних товарів на ринки інших країн, а також на захист внутрішнього ринку через жорсткі вимоги до якості, екологічності, безумовної відповідності імпортованих товарів національним і міжнародним системам стандартів.

Недопрацьоване законодавство з питань зростання малого підприємництва, недосконалість інформаційного та матеріально-технічного забезпечення уповільнює розвиток та ефективну діяльність малого підприємництва. Крім того, до основних проблем розвитку традиційно належать: загальний стан економіки нашої держави, а також недосконала податкова система. Неєфективне оподаткування є одним із перешкод для розвитку сектора малого підприємництва, оскільки значна кількість доходу

підприємництва вилучається, наприклад, у фонд заробітної плати, єдиний соціальний внесок та інші різноманітні податки та платежі. Сукупність таких чинників призводить до необхідності багатьох суб'єктів малого підприємництва переходити до тіньового сектора економіки.

Механізм стратегічного управління розвитком малого підприємництва повинен включати такі заходи: 1. Заходи для зниження податкового навантаження на малі підприємства, що допоможе йому ефективно працювати та розвиватись. 2. Заходи для покращення інвестиційного клімату країни та її окремих регіонів. 3. Заходи, спрямовані надання допомоги при кредитуванні малого бізнесу. 4. Заходи для забезпечення інформаційної підтримки започаткування та функціонування малих підприємств. Механізм стратегічного управління ефективністю малих п-в — це сукупність методів, важелів і операцій, їх взаємозв'язків, спрямованих на ефективне вирішення проблеми створення та розвитку підприємства в певних територіально-економічних регіонах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kim G. Do Equally Owned Small Businesses Have Equal Access to Credit? // *Business Economics*. – 2006. - № 27. – P. 369-386
2. “Economic Reform Programme Monitoring Tool”, For Tracking Progress of Reform Implementation, https://www.oecd.org/south-easturope/programme/ERP_Monitoring_Tool.pdf
3. “Economic Reform Programme prioritisation Tool”, For Selecting Priority Reform Measures, https://www.oecd.org/south-easturope/programme/ERP_Prioritisation_Tool.pdf
4. Basu A. An Exploration of Entrepreneurial Activity among Asian Small Businesses in Britain // *Small Business Economics*. – 1998. - № 10. – P. 313-326
5. Decree “On the establishment of the Business Protection Commission” (No. 902), Cabinet of Ministers of Ukraine, [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2019- %D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2019-%D0%BF)
6. Den Butter, F. The Costs and Benefits of Compliance [Электронный ресурс] / F. Den Butter, J. Hudson // *Business Regulation and Public Policy*. – 2009. – Pp. 141-155. Режим доступа: <https://doi.org/10.1007/978-0-387-77678-1>.
7. Haggard, S. Theories of business and business-State relations [Электронный ресурс] / S. Haggard, S. Maxfield, B.R. Schneider // *Business and the State in Developing Countries*. – 1997. – Pp. 36-60. Режим доступа: https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=piSlzqhdauAC&oi=fnd&pg=PA36&dq=Ben+ross+schneider&ots=dgDJhg6Y19&sig=PeYOm2j_ZXLS2DVuqcT17Ebryn0.
8. Methodological Guidance for Costing of Structural Reforms, Centre of Excellence in Finance, https://www.cef-see.org/files/Costing_Guidance.pdf.
9. OECD (2020), Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки. OECD Publishing, Paris. URL: www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoring-the-Implementation-

- ofUkraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf.
- 10.OECD (2020), Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки. OECD Publishing, Paris. URL: www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoring-the-Implementation-ofUkraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf.
  - 11.Simon, H. (2010), "Hidden Champions of the 21st Century. The Success Strategies of Unknown World Market Leaders", available at: [https://www.deginvest.de/EG\\$Englische\\$Dokumente/PDFs\\$Download\\$Center/Presentation\\$Herrmann\\$Simon.pdf](https://www.deginvest.de/EG$Englische$Dokumente/PDFs$Download$Center/Presentation$Herrmann$Simon.pdf) (Accessed 2 March 2020).
  - 12.Smith, A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. URL: https://en.wikisource.org/wiki/The_Wealth_of_Nations.
  - 13.Stigler, G.J. The Theory of Economic Regulation. The Bell Journal of Economics and Management Science. – Vol. 2, No. 1 (Spring, 1971). – P. 3-21.
  - 14.Vági, P. and E. Rimkute (2018), Toolkit for the preparation, implementation, monitoring, reporting and evaluation of public administration reform, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/37e212e6-en>
  - 15.Бутенко А. І. Проблеми удосконалення податкового регулювання розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. Економічні інновації. - 2011. - Вип. 42. - С. 22-33.
  - 16.Воронич К. М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21. С. 184-189.
  - 17.Воронич К. М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21. С. 184-189.
  - 18.Господарський кодекс України: Закон України
  - 19.Демиденко В. І. Удосконалення інституційних умов оподаткування суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс] / В. І. Демиденко // Економіка та держава. - 2018. - № 6. - С. 123-126. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2018_6_27

20. Державний комітет статистики України: Статистична інформація. Діяльність підприємств. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
21. Друкер, П. Ф. Новые реальности в правительстве и политике, в экономике и бизнесе, в обществе и мировоззрении [Текст] / П.Ф. Друкер: пер. с англ. – М.: Бук Чембэр Интернэшнл, 1994. – 379 с.
22. Жирко С. О. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/200712/doc/2/25.pdf>.
23. Игнатова, И.В. Системные законы предпринимательства. Проблемы современной экономики. – 2011. – № 1. – С. 100-102.
24. Индус К. П. Удосконалення регуляторної політики держави у сфері фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва. Економічний форум. - 017. - № 4. – С. 209-214.
25. Коровіна О. В. Удосконалення методичного підходу прийняття управлінського рішення в інноваційній діяльності малих підприємств. Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки. - 2016. - Вип. 12. - С. 59-70.
26. Марков, С.В. Формирование новой парадигмы предпринимательской деятельности в рамках реализации концепции социального бизнеса в условиях глобализации [Текст] / С.В. Марков, С.С. Яцечко, А.В. Оленева // Известия Волгоградского государственного технического университета. – 2015. – № 15 (179). – С. 24-30.
27. Парфенюк Є. І. Недоліки та напрями удосконалення регіональної політики державної підтримки розвитку малого підприємництва (на прикладі Львівської області). Інноваційна економіка. - 2013. - № 8. - С. 138-142.
28. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України
29. Прокопенко Н. С. Удосконалення методичного підходу щодо оцінки рівня якості системи фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва. Економіка. Фінанси. Право. - 2013. - № 4. - С. 33-38.
30. Системний звіт: великі проблеми малого бізнесу. Оцінка реалізації стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на

період до 2020 року та подальші напрями політики. URL: https://boi.org.ua/media/uploads/system_bigproblemssmalbusiness/3_2020_system_ua.pdf

- 31.Скрипко Т. О. Удосконалення інструментів фінансового та інституціонального забезпечення інноваційної діяльності малого і середнього підприємництва в Україні. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. - 2016. - Вип. 50. - С. 19-22.
- 32.Становлення і розвиток малого бізнесу в регіоні: Колективна монографія / За заг. редакцією академіка АЕНУ Н.І. Редіної. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2008. – 508 с
- 33.Толмачев, Д.Е. Развитие малого и среднего бизнеса в регионе: формирование приоритетных направлений на примере Свердловской области. Экономика региона. – 2015. – № 1. – С. 115-131.
- 34.Федорченко В. В. Удосконалення механізму формування державної політики підтримки розвитку малого підприємництва. Інвестиції: практика та досвід. - 2014. - № 7. - С. 185-188.
- 35.Федорченко В. В. Удосконалення податкового інструментарію державного регулювання розвитку малого підприємництва. Інвестиції: практика та досвід. - 2012. - № 24. - С. 144-146.
- 36.Шлафман Н. Л. Удосконалення інституційних механізмів узгодження інтересів малого підприємництва, держави та суспільства. Економічний вісник Донбасу. - 2014. - № 1. - С. 110-114.
- 37.Штефан Н. М. Удосконалення механізму оподаткування малих підприємств – один з напрямів забезпечення стійкості розвитку національної економіки. Економічний простір. - 2016. - № 115. - С. 151-162.
- 38.Шушкова Ю. В. Напрями та інструменти удосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні. Економіка. Фінанси. Право. - 2018. - № 12. - С. 15-19.

Виконав:

студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

« ____ » _____ 2021 р.

_____

Підпис

Павло МАМІТОВ

_____

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2021 р.

_____

Підпис

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

_____

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2021 р.

_____

Підпис

**Едуард
ЩЕПАНСЬКИЙ**

_____

Ініціали, прізвище